jų gimų fragmentų, akmeninių trintuvų. Ypač gausu molinių verpstukų: 37 dvigubo nupjauto kūgio formos, 2 cilindriniai, iš jų vienas profiliuotais šonais. Minėtini molinis liejimo šaukštas bei tiglio fragmentas. Geležiniai dirbiniai negausūs - tai peiliai tiesia nugarėle, ylos bei lazdelinis smiegtukas su nedidele galvute. Gyvenvietėje surastas tik vienas kaulinis dirbinys - adiklis iš elnio rago atšakos. Negausūs ir žalvarinių papuošalų fragmentai - lietas pailgas trikampis kabutis, cilindrėlis ir kt.

1984 m. tyrinėjimai leido patikslinti gyvenvietės chronologiją ir stratigrafiją. Akmens amžiaus radiniai gyvenvietėje atsitiktiniai, šio laikotarpio sluoksnio neaptikta. Tas pat pasakytina ir apie II m.e. tūkstantmečio pradžios radinius - keramiką bei geležinę žeberklo užbarzdą. Intensyviausiai gyvenvietė buvo naudojama I m.e. tūkstantmečio pirmoje pusėje - jos chronologiniai rėmai III-V m.e. amžiai. Apie I tūkstanmečio vidurį ji buvo staiga apleista, gyventojai įsikūrė toliau nuo Neries ketvirtoje virš-šalpinėje terasoje, šalia Lizdeikos kalno ir Pilies kalno, PR dalyje. Gyvenvietės prie Neries III-V m.e. a. medžiaga atspindi sudėtingus etninius, ekonominius ir socialinius procesus, vykusius rytų baltų tarpe. Tuo metu pamažu nyko brūkšniuotosios keramikos kultūra ir formavosi rytų Lietuvos pilkapių kultūra.

Aleksejus Luchtanas

KERNAVĖS PILIES KALNO TYRINĖJIMAI

Pilies kalnas - vienas iš didžiausių pilkalnių Lietuvoje. XIX a. viduryje jį bandė kasinėti L. Kondratavičius-Sirokomlė. Sistemingi jo tyrinėjimai pradėti 1983 m. (žr.: ATL 1982 ir 1983 metais. V., 1984, p. 38-40). 1985 m. VVU Lietuvos TSR istorijos katedra tęsė šiuos tyrinėjimus. Buvo tirti 4 plotai PR aikštelės pakraštyje, iš viso 372 m^2.

Pilies kalno aikštelė ilgą laiką buvo ariama, joje dar XX a. viduryje stovėjo gyvenamieji ir ūkiniai pastatai, tad kultūrinis sluoksnis apardytas, jo storis tyrinėtoje dalyje tik 0,5 m. Vis dėlto pavyko išskirti tris pagrindinius Pilies kalno apgyvendinimo etapus.

Pirmoji neįtvirtinta gyvenvietė čia įsikūrė apie I m.e. tūkst. vidurį. Ji užėmė tik R aikštelės dalį. Šiam laikotarpiui priklauso gausios 20-35 cm skersmens ir 15-60 cm gylio apskritos stulpavietės, tačiau atsekti pastatų kontūrų tuo tarpu nepavyko. Ankstyvajam laikotarpiui reiktų priskirti akmenimis išgrįstą ūkinę duobę, kurioje surasta grublėtų puodų šukių. Dar vienoje duobėje aptiktas geležinis lazdelinis smeigtukas, dvigubo nupjauto kūgio pavidalo versptukas, šukė, papuošta gnaibytiniu ornamentu. Ankstyvojo etapo kultūrinis sluoksnis išliko tik duobėse ir pirminio paviršiaus įdubimuose. Gyvenimas nenutrūko ir pačioje II m.e. tūkstantmečio pradžioje. Šiam laikotarpiui priklauso lipdytinių puodų šukės su bangučių ir horizontalių linijų raštu.

Antras daug intensyvesnis Pilies kalno panaudojimo etapas XIII-XIV a. Kalne tuo metu buvo 2 ha dydžio įtvirtintas amatininkų ir pirklių gyvenamas papilys. Šiam laikotarpiui priklauso 20-30 cm storio pilkas apardytas kultūrinis sluoksnis. Jame pastebėta didelio gaisro ir sugriovimo pėdsakų, matyt, siedintinų su 1365 m. kryžiuočių užpuolimu. Plotuose V-VI aptiktos 7x4 m dydžio keturkampio pastato žymės. Jo sienos buvusios iš kampuose surąstų apie 20 cm storio tašytų rąstų. Pastatas buvo be pamatų, du apatiniai vainikai tiesiog įleisti į įžemį. Jis greičiausiai buvo ūkinės paskirties, nes neaptikta jokių apšildymo įrenginių. Apie 1,5 m į V nuo pastato buvo ūkinė duobė su žiestos keramikos gabaliukais ir moliniu verpstuku. Panašus 5,2x3,8 m dydžio pastatas buvo aptiktas VII plote. Jo ŠV dalis suardyta. Prie V sienos įdubime pastebėtas apdegusio molio plotelis, galbūt židinio ar krosnies vieta. Dar vienas pastatas, matyt, bu-

vo plote IV, tačiau jo išliko tik apardyti akmenų grindinėliai. Sprendžiant iš gausių gargažių, čia greičiausiai būta kalvės. Šiame plote pastato teritorijoje 35 cm gylyje aptiktas lietuviškų pusapvalės lazdelės pavidalo sidabrinių lydinių lobis: keturi lydiniai stovėjo vertikaliai vienas šalia kito, matyt, paslėpti duobutėje nuo ištraukto kuoliuko. Vienas lydinys su 5 įkartomis, kiti be jų, tačiau visi turi daug smulkių peilio įpjovų. Lydinių ilgiai 12,7, 11,4, 13,5, 12,5 cm, svoriai atitinkamai 102, 103,3, 105,7, 108,9 g. Lobio radimo aplinkybės liudija, kad jis paslėptas paskubomis, greičiausiai 1365 m. XIII-XIV a. sluoksnyje rasta geležinių peilių tiesia nugarėle, molinių cilindrinių verpstukų, ietigalio plunksna, žalvarinė rakto galvutė, pasaginės segės liežuvėlis, tamsiai mėlyno stiklo karoliukas, gyvulių kaulų bei žiestų puodų šukių.

Pilies kalne stovėjo dvaro, o vėliau klebonijos gyvenamieji ir ūkiniai pastatai, buvo daržai ir sodas. Viršutiniame apardytame sluoksnyje aptikta daug XVI-XX a. radinių: geležinių kaltinių vinių, peilių, "varlikių", apkaustų, kapeikų, glazūruotos keramikos, čerpių ir koklių fragmentų, langų ir indų stiklo šukių.

Lietuvos TSR kultūros ministerijos iniciatyva 1985 m. buvo nusausinami grioviai aplink Mindaugo sosto piliakalnį. Atliekant archeologinę priežiūrą, padarytas griovio pjūvis tarp Mindaugo sosto ir Aukuro kalno piliakalnių (15 m^2). Aptikti Aukuro kalno papėdės sutvirtinimai - akmenų grindiniai, nustatyta, kad griovys buvo 3 m gilesnis negu dabartinis. Tarp minėtų piliakalnių R griovio dalyje buvo maždaug 2 m aukščio pylimas, skirtas vandens lygiui griovyje pakelti. Pagrindinė Kernavės pilis - Aukuro kalnas - buvo iš trijų pusių apsupta grioviu su vandeniu, nuo Neries ją saugojo pelkėtas Pajautos slėnis. Iš R, Š ir V Aukuro kalną gynė kiti Kernavės piliakalniai. Griovyje aptikta daug XIII-XIV a. žiestos keramikos bei gyvulių kaulų, geležinė cilindrinė spyna, diržo sagtis,

žalvarinės apyrankės (?) fragmentas. Griovio pjūvis tarp Mindaugo sosto ir "Pilies kalno" (12 m^2) davė tik mūsų dienų medžiagos. Ypač įdomūs ir gausūs radiniai buvo surinkti iš po ekskavatoriaus kaušo bei fiksuojant buldozeriais apardyto Aukuro kalno P šlaito pjūvį. Čia kartu su turtinga, įvairiai puošta žiestąja keramika ir gausiais gyvulių kaulais aptiktas XIII a. stiklo apyrankės fragmentas bei trys Artimųjų Rytų stiklinių indų šukės. Vienoje šukėje išliko sudėtingo augalinio ornamento ir arabiško įrašo dalis. Visa medžiaga iš griovio ir Aukuro kalno šlaito priklausė tik XIII-XIV a., tuo tarpu, čia nerasta nė vienos lipdytinio puodo šukės.

Griovių nusausinimas bei lietaus kanalizacijos įrengimas tarp piliakalnių - tai dirbtinis įsikišimas į unikalų, neįkainojamos vertės archeologinių paminklų kompleksą, vedantis prie jo tolesnio ardymo. Nuostolių, padarytų paminklų autentiškumui, neatpirks joks iš naujo supiltas Mindaugo sosto piliakalnio šlaitas.

Eugenijus Svetikas

ALYTAUS PILIAKALNIO GYVENVIETĖ

1985 m. Alytaus kraštotyros muziejus atliko žvalgomuosius kasinėjimus Alytaus piliakalnio gyvenvietėje. Prie gynybinio griovio, skiriančio piliakalnį nuo gyvenvietės, ŠV dalyje, ištirtas 160 m^2 plotas (4 perkasos 4x10 m dydžio). Perkasos buvo atmatuojamos į ilgį V-R, į plotį Š-P kryptimi ir jungiamos viena prie kitos P krašto Š-P kryptimi.

Kultūrinį sluoksnį sudarė tamsiai juoda, riebi žemė. Jo storis nuo 0,2-0,25 m iki 0,55-0,6 m. Tose vietose, kur kultūrinis sluoksnis plonas, po juo sekė nejudintas tamsiai raudono molio sluoksnis, o po storesniu 0,4-0,6 m storio sluoksniu sekė gelsvas su smėliu molio sluoksnis.